

МУЛЯВКА В.Є.

аспірантка кафедри міжнародного
та європейського права
(Державний університет «Київський
авіаційний інститут»)
ORCID ID: 0009-0003-9514-6079

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.71>

ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ООН У ЗАСТОСУВАННІ МІЖНАРОДНИХ САНКЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються питання застосування механізмів міжнародно-правових санкцій Організацією Об'єднаних Націй у розрізі політико-правових та практичних аспектів. За безпосередню реалізацію заходів міжнародно-правового примусу відповідає постійно діючий орган ООН - Рада Безпеки, шляхом створення спеціалізованих допоміжних органів (Комітети з санкцій) та формування груп експертів для постійного моніторингу їх виконання (згідно статті 29 Статуту). Комітети створюються по регіонах: Африка, Північна та Південна Америка, Європа, Близький Схід. Прикладом діяльності таких комітетів можна вважати діяльність Комітету, заснованого резолюцією Ради Безпеки ООН №864 (1993) «Про становище в Анголі». Завданнями комітету стали: а) розгляд доповідей, які всі держави повинні були подати Генеральному секретареві ООН, описавши заходи, вжиті ними для виконання своїх зобов'язань відносно санкцій щодо UNITA; б) отримання від усіх держав додаткової інформації про дії, які були здійснені ними з метою ефективного здійснення санкцій; с) розгляд доведеної до його відома державами інформації про порушення санкцій та подання рекомендацій щодо відповідних заходів у зв'язку з такими порушеннями; д) подання Радою Безпеки періодичних звітів щодо отриманої Комітетом інформації про можливі порушення санкцій із зазначенням, коли це можливо, фізичних або юридичних осіб, включаючи судна, які, згідно з повідомленнями, причетні до таких порушень; е) розробка керівних принципів, які можуть виявитися необхідними для сприяння здійсненню санкцій. Ефективність міжнародно-правових санкційних заходів прямопропорційно залежить від взаємодії Генеральної Асамблеї ООН, як органу для обговорення подальшого механізму примусу, і Ради Безпеки, як органу дії та контролю виконання. У сучасних умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, роль основних структур ООН у застосуванні та контролі виконання міжнародного примусу піддається критиці з боку науковців, закликаючи розширити їх можливості щодо держав-правопорушниць.

Ключові слова: міжнародно-правові санкції, міжнародний примус, міжнародно-правовий механізм, застосування норм права, збройна агресія Російської Федерації проти України, міжнародне співробітництво, Рада Безпеки ООН, Статут ООН.

Mulyavka V.Ye. Towards Defining the Role of the UN in the Application of International Sanctions in the Current Context: Political, Legal and Practical Aspects

The article examines the issues of application of international legal sanctions mechanisms by the United Nations in the context of political, legal and practical aspects. The Security Council, a permanent UN body, is responsible for the direct

implementation of international legal coercion measures through the establishment of specialised subsidiary bodies (Sanctions Committees) and the formation of expert groups for continuous monitoring of their implementation (pursuant to Article 29 of the Charter). The Committees are established by region: Africa, the Americas, Europe, and the Middle East. An example of the activities of such committees is the Committee established by UN Security Council Resolution 864 (1993) on the Situation in Angola. The Committee's tasks were: a) to consider the reports that all states were required to submit to the UN Secretary-General describing the measures they had taken to fulfil their obligations under the UNITA sanctions; b) to receive additional information from all states on the actions they had taken to implement the sanctions effectively; c) to consider information brought to its attention by states on violations of the sanctions and to recommend appropriate measures in connection with such violations; d) to submit periodic reports to the Security Council on information received by the Committee on other matters. The effectiveness of international legal sanctions measures directly depends on the interaction between the UN General Assembly as a body for discussing further enforcement mechanisms and the Security Council as a body for action and monitoring implementation. In the current context of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, the role of the main UN structures in the application and monitoring of international coercion is criticised by scholars, who call for expanding their capabilities with regard to offending states.

Key words: *international legal sanctions, international coercion, international legal mechanism, application of law, armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, international cooperation, UN Security Council, UN Charter.*

Постановка проблеми та її актуальність. Застосування міжнародно-правових санкцій у темпоральному вимірюванні зазвичай не починається одразу ж після виявлення правопорушення з боку певної держави. Демократична і правова держава, оскільки діє в межах міжнародного правового поля, у відповідь на порушення міжнародних норм та принципів починає перманентний санкційний тиск без різних емоційних, раптових, нежданих або суб'єктивних нашарувань, але виключно в межах заздалегідь прийнятих міжнародних правил.

Ці правила є певною парадигмально-функціональною та нормативно-поведінковою конструкцією, що передбачають послідовні дії у вигляді організованих юридичних засобів з метою досягти конкретних телеологічних домінант з дотриманням відповідних процесуальних процедур, які детально прописані в міжнародно-правових джерелах. Кожний юридичний засіб, що визначений у міжнародних правилах застосування санкцій, складає конкретну і детальну ланку правового механізму використання міжнародного примусу.

Отже, можна констатувати, що в міжнародному праві існує та використовується комплекс норм та принципів, що визначають правомірність застосування санкцій. Якщо держава діє виключно в межах цього комплексу, цілком правомірно говорити про використання і застосування нею міжнародно-правового механізму застосування санкцій.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження окремих проблем зазначеного предмету були висвітлені у багатьох працях, зокрема, М.О. Баймуратова, М.В. Буроменського, А.О. Кореневича, Ю. Малишева, М. Міллса, Р. Морозюка, К. Т. Патсона, Янакаєвою, та ін.

Метою дослідження є комплексне вивчення ролі ООН у застосуванні міжнародних санкцій в умовах сучасних викликів та шляхи підвищення їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. Роль ООН в реалізації механізму санкцій є найважливішою, бо саме вона володіє усіма повноваженнями встановлювати основні методологічні підходи щодо визначення форм та методів застосування міжнародного примусу (санкцій). Безпосереднім виконавцем в реалізації цих санкційних заходів є її один з головних та

постійно діючих органів – Рада Безпеки (далі – РБ), яка діє від імені всіх держав-членів ООН (ст. 24 Статуту ООН).

Свою чергою, РБ уповноважена створювати будь-які допоміжні органи, якщо вона знайде за необхідне засновувати їх для виконання покладених на неї функцій (стаття 29 Статуту). Саме РБ визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру чи акту агресії та робить рекомендації або вирішує, які заходи слід вжити відповідно до ст. ст. 41 та 42 Статуту, що передбачають застосування заходів міжнародного примусу (санкцій), для підтримки чи відновлення міжнародного миру та безпеки (ст. 39 Статуту ООН).

Допоміжними органами, що створює РБ для застосування та контролю за проведенням санкцій, є Комітети з санкцій (далі – Комітети), а також спеціальні групи чи групи експертів. Можуть створюватися й інші механізми для спостереження за здійсненням санкцій.

Комітети створюються по регіонах: Африка, Північна та Південна Америка, Азія, Європа та Близький Схід.

Так, по африканському регіону задля застосування санкцій та контролю за ними стосовно 17 держав-членів ООН, РБ були створені такі Комітети: Комітет, заснований резолюцією 864 (1993) про положення в Анголі; Комітет, заснований резолюцією 2048 (2012) щодо Гвінеї-Бісау; Комітет, заснований резолюцією 1572 (2004) щодо Кот-д'Івуару; Комітет, заснований резолюцією 1533 (2004) щодо Демократичної Республіки Конго; Комітет, заснований резолюцією 1298 (2000) щодо ситуації у відносинах між Еритреєю та Ефіопією; Комітет, заснований резолюцією 1521 (2003) щодо Ліберії; Комітет, заснований резолюцією 1970 (2011) щодо Лівії; Комітет, заснований резолюцією 748 (1992) щодо Лівійської Арабської Джамахірії; Комітет, заснований резолюцією 2374 (2017) щодо Малі; Комітет, заснований резолюцією 918 (1994) щодо Руанди; Комітет, заснований резолюцією 1132 (1997) за Сьєрра-Леоне; Комітет Ради Безпеки, заснований резолюцією 751 (1992) щодо Сомалі; Комітет, заснований резолюцією 1591 (2005) щодо Судану; Комітет, заснований резолюцією 2206 (2015) щодо Південного Судану; Комітет, заснований резолюцією 2127 (2013) щодо Центральноафриканської Республіки; Комітет, заснований резолюцією 421 (1977) щодо Південної Африки; Комітет, заснований резолюцією 253 (1968) щодо Південної Родезії.

Тепер, на прикладі Анголи дослідимо, яким чином по цій країні функціонував Комітет (з 1993 по 2003 рр.) та працювала група експертів (з 1996 по 2003 рр.).

Комітет з Анголи був заснований 15 вересня 1993 р. Резолюцією РБ ООН № 864 (1993) «Про становище в Анголі» з метою спостереження та нагляду за дотриманням ембарго на постачання зброї та нафти та здійсненням санкцій щодо Національної спілки за повну незалежність Анголи (UNITA). Введення санкцій було зумовлене військовими діями UNITA під час Громадянської війни в Анголі, які були засуджені світовою спільнотою, а також нападами на громадянське населення та персонал Організації Об'єднаних Націй. 9 вересня 2002 р. санкції було скасовано і Комітет було розпущено [1].

РБ у формі мандату поставила Комітету такі завдання:

а) розгляд доповідей, які всі держави повинні були подати Генеральному секретареві ООН до 15 жовтня 1993 р., описавши заходи, вжиті ними для виконання своїх зобов'язань відносно санкцій щодо UNITA;

б) отримання від усіх держав додаткової інформації про дії, які були здійснені ними з метою ефективного здійснення санкцій;

в) розгляд доведеної до його відома державами інформації про порушення санкцій та подання рекомендацій щодо відповідних заходів у зв'язку з такими порушеннями;

г) подання РБ періодичних звітів щодо отриманої Комітетом інформації про можливі порушення санкцій із зазначенням, коли це можливо, фізичних або юридичних осіб, включаючи судна, які, згідно з повідомленнями, причетні до таких порушень;

е) розробка керівних принципів, які можуть виявитися необхідними для сприяння здійсненню санкцій.

Варто зазначити, що у наукових працях зазвичай завдання Комітетів з санкцій визначаються трохи інакше, але за основним змістом, що ми навели вище, спираючись на конкретне

міжнародне джерело, є майже однакові. Ось які завдання покладає РБ на Комітети із санкцій за поглядами вітчизняної науковиці К. М. Янакасвої:

- вивчення доповідей, що подаються державами на виконання положень санкційних режимів;
- винесення рекомендацій про заходи щодо підвищення ефективності їх здійснення та реагування на порушення;
- звернення до всіх держав за додатковою інформацією про кроки, що вживаються ними для здійснення санкцій;
- звітування перед Радою Безпеки про здійснення санкційних режимів;
- внесення змін до санкційних режимів, які можуть бути необхідними для пом'якшення соціально-економічних і гуманітарних наслідків;
- співпрацювання з іншими Комітетами із санкцій та міжнародними організаціями;
- розповсюдження відповідної інформації про здійснення режимів санкцій, у тому числі за рахунок більш широкого використання засобів масової інформації [2, с. 318].

Крім поставлених завдань, РБ безпосередньо стежить за роботою Комітету та періодично у *формі виконання мандату* своїми резолюціями спрямовує його діяльність.

Так, через рік функціонування Комітету у 1994 р. РБ в резолюції 932 (1994) зазначала, що треба настійно закликати дві сусідні з Анголою держави, що на той момент не представили відповідей по суті на прохання Комітету, про надання необхідної інформації у найкоротший термін щодо передбачуваних порушень режиму санкцій. РБ також просила Комітет подати до 15 липня 1994 р. доповідь про дотримання режиму санкцій, зокрема про можливі порушення цього режиму цими сусідніми державами. Комітет представив свою доповідь відповідно до пункту 8 резолюції 932 (1994) 237, після чого РБ знову нагадала відповідним державам-членам про їхні зобов'язання перед Комітетом [3, с. 108].

Як бачимо, РБ не тільки ставила завдання Комітету у вигляді мандату, не тільки керувала, стежила та контролювала його діяльність у вигляді виконання мандату, але й здійснювала допомогу, – тобто, безпосередньо зв'язувалася з країнами, що не виконували своїх зобов'язань, та впливала на них з проханням налагоджувати тісний контакт із фахівцями Комітету.

Вище було зазначено, що крім Комітету стосовно Анголи Резолюцією РБ 1237 (1999) від 7 травня 1999 р. для моніторингу та звітності також була створена Група експертів, з такими повноваженнями:

- (a) to collect information and investigate reports, including through visits to the countries concerned, relating to the violation of the measures imposed against UNITA with respect to arms and related materiel, petroleum and petroleum products, diamonds and the movement of UNITA funds as specified in the relevant resolutions and information on military assistance, including mercenaries;
- (b) to identify parties aiding and abetting the violations of the above-mentioned measures; and
- (c) to recommend measures to end such violations and to improve the implementation of the above-mentioned measures [4, с. 155].

Якщо порівняти наведені вище завдання (мандат) Комітету із повноваженнями Групи експертів, то стає очевидним, що останні виконують основну рутинну повсякденну роботу щодо збирання інформації та складання звітів про розслідування. Для цього вони направляються у відрядження до відповідних країн, які порушують заходи, що введені проти UNITA по відношенню до зброї та відповідних матеріальних засобів, нафти та нафтопродуктів, алмазів та руху коштів UNITA тощо. Вони також здійснюють збір інформації для виявлення сторін, які допомагають і підбурюють порушення вищезазначених заходів, а також пропонують заходи для припинення порушень та покращення реалізації запланованих РБ та Комітетом заходів.

Отже, за прикладом Анголи можна побачити, що у призначенні, застосуванні та реалізації санкційних режимів беруть участь велика кількість інституційних структур ООН,

починаючи від її Генерального секретаря, РБ, Комітету РБ по Анголі, й Група експертів, – при цьому в їх сумісній роботі не простежуються елементи жорстокої підпорядкованості, що є характерними для централізації, ієрархічні нашарування тощо.

В цьому сенсі представляє безперечний науковий інтерес документ Комітету РБ по Анголі, у якому він звітує про виконання мандату щодо результатів спостереження за застосуванням санкцій у період з 2000 по 2003 роки.

Наведемо витяг з документа повністю: «У резолюції 1295 (2000) від 18 квітня 2000 р. Рада просила Генерального секретаря заснувати у консультації з Комітетом механізм спостереження у складі до п'яти експертів для збору додаткової відповідної інформації та розслідування відповідних версій, що стосуються будь-яких тверджень про порушення положень резолюцій 864 (1993), 1127 (1997) та 1173 (1998). 11 липня 2000 р. Генеральний секретар призначив п'ятьох експертів у виконання цієї резолюції. У кількох резолюціях Рада п'ять разів продовжувала мандат механізму спостереження на періоди тривалістю від двох до шести місяців. Відповідно, Генеральний секретар знову призначав членів механізму спостереження. На виконання відповідних резолюцій механізм спостереження представив Раді через Комітет сім доповідей» [5, с. 191].

Отже, зі змісту витягу можна простежити послідовність дій стосовно призначення експертів. Спочатку РБ ООН звертається до Генерального секретаря ООН з проханням заснувати механізм спостереження за участю експертів для контролю за здійсненням санкцій (*перший етап*). На *другому етапі* Генеральний секретар здійснює консультації з Комітетом стосовно кількості та персоналії експертів. На *третьому етапі* Генеральний секретар призначає експертів. У процесі роботи РБ може пролонгувати (подовжувати) мандат механізму спостереження. У кожному разі пролонгації Генеральний секретар знову призначає членів механізму спостереження, тобто експертів.

За наведеним вище алгоритмом, стосовно африканської країни Анголи, РБ створювала відповідні Комітети з контролю за здійсненням санкцій у решті інших регіонів: Північна та Південна Америка – відносно Гаїті (1993 та 2022 рр.); Азія – Афганістан (1988 та 2011 рр.), Корейська Народно-Демократична Республіка (2006 р.); Європа – Югославія (1991 та 1998 рр.); Близький Схід – Іран (2006 р.), Ірак/Кувейт (2003 р.), щодо ситуації у відносинах між Іраком та Кувейтом (1990 р.), Ліван (2005 р.), Ємен (2014 р.).

Крім контролю за виконанням накладених санкцій державами, РБ створювала також Комітети, засновані резолюціями 1267 (1999), 1989 (2011) та 2253 (2015) щодо ІДІЛ (ДАІШ), «Аль-Каїди» та пов'язаних з ними особами, групами, підприємствами та організаціями [6].

З наведених вище положень з міжнародно-правових та наукових джерел можна визначити дуже важливий та цікавий аспект про те, що найголовнішу роль у процесі спостереження за здійсненням і контролем санкційних режимів відіграють саме Комітети з санкцій РБ ООН, бо, як зазначає науковиця Ю. В. Малишева, вони є основною організаційною ланкою у загальному процесі реалізації санкційних режимів. Ось як вона визначає їхню функцію: «чільну роль в організації контролю та координації зусиль всіх причетних до забезпечення дії санкцій суб'єктів відіграють комітети з санкцій, завдання яких щодо координації зусиль, спрямованих на досягнення санкційної мети передбачають: організацію обміну інформацією про діяльність з виконання резолюцій, створення національних координаційних механізмів для забезпечення ефективності режиму санкцій, аналіз докладів про роботу з виконання резолюцій, вирішення питань з надання технічної та методичної допомоги країнам-членам у виконанні поставлених завдань, створення груп незалежних експертів для нагляду за додержанням вимог резолюцій, надання рекомендацій з організації діяльності щодо виконання санкцій тощо» [7, с. 287].

Резюмуючи проведену частку дослідження, можна уявити масштаби та географію здійснення РБ ООН величезної роботи щодо контролю за виконанням обов'язкових санкційних заходів з боку держав, організацій, підприємств, груп та пов'язаних з ними осіб.

Саме в цьому аспекті заслуговує на увагу «Зведений перелік Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй» (United Nations Security Council Consolidated List).

До цього переліку вносяться всі фізичні особи та організації, які підпадають під дію заходів, введених РБ. Включення всіх імен і назв в один зведений перелік покликане сприяти здійсненню цих заходів і не передбачає, що всі позиції вносяться до переліку на підставі цих заходів або що критерії включення до переліку тих чи інших конкретних позицій є однаковими. Щоразу, коли РБ ухвалює рішення щодо введення санкції у зв'язку з виникненням загрози, питаннями здійснення режиму санкцій займається той чи інший її комітет. У зв'язку з цим кожен комітет із санкцій, заснований РБ, публікує імена фізичних осіб та назви організацій, віднесених до переліку до цього комітету, а також інформацію про конкретні заходи, що застосовуються до кожної з перелічених у переліку позицій [8].

Зведений перелік складається з двох розділів:

– розділ А: фізичні особи (на теперішній час у переліку знаходяться 670 фізичних осіб);

– розділ В: організації та інші групи (на теперішній час у переліку знаходяться 193 організації) [9].

Зведений перелік періодично оновлюється та скасовує усі попередні його версії. Після внесення до санкційного переліку будь-яких змін, публікується прес-реліз, який розміщується у розділі, присвяченому прес-релізам відповідного Комітету.

Треба зазначити, що у сучасних умовах збройної агресії РФ проти України повноваження Генеральної Асамблеї та РБ щодо санкційних заходів піддаються критичному аналізу з боку закордонних науковців, які вважають за необхідне підняти рівень основних структур ООН та збільшити їх можливості щодо створення механізму відшкодування Україні збитків, яких вона зазнала у наслідок збройної агресії. Ось, як з цього приводу розмірковують науковці Школи права Нью-Йоркського університету (США) Меггі Міллс, Томас Постон і Уна А. Хетевей (Maggie Mills, Thomas Poston and Oona A. Hathaway): «We propose that the General Assembly play a central role in establishing a reparations mechanism relying on ongoing collective countermeasures by recommending the creation of a registry of frozen Russian sovereign assets – through an agreement between the U.N. and consenting States which specifies that States registering frozen assets agree to either transfer assets to a future U.N. – approved authority or reparations mechanism, or to unfreeze the assets upon a U.N. determination that Russia has otherwise satisfied its reparations obligation. The participating States could also agree to cooperate with international justice mechanisms such as the International Criminal Court or other international tribunals, should compensation be awarded as a result of the ongoing prosecutions», .. й далі «Finally, placing all the frozen assets under one umbrella further incentivizes Russia to consider agreeing to a reparations mechanism that would be funded by those assets» [10].

Дійсно, цілком влучно розмірковують науковці, зазначаючи, що роль Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН у питаннях накладення санкцій щодо використання закордонних активів РФ для відшкодування збитків Україні, яких вона зазнала у наслідок збройної агресії з боку РФ, у сучасних умовах, – є неоціненною.

Необхідно зазначити, що у питаннях безпосереднього призначення міжнародних примусових заходів (санкцій) компетенція Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН дуже відрізняються. В цьому сенсі достатньо проаналізувати статті 5 та 6 Статуту, у яких чітко зазначено, що ГА має право призупиняти права і привілеї Члена Організації (стаття 5) або ГА може виключити зі складу Організації її Члена, який систематично порушує принципи Статуту (стаття 6), але тільки за рекомендацією РБ.

У будь-якому випадку ініціатива завжди виходить від РБ, тобто фактично ця структура конкретно діє, тоді як ГА підштовхує РБ до дій своїми обговорюваннями на засіданнях. У наукових колах склалося тверде переконання, що Генеральна Асамблея переважно є органом обговорення, а Рада Безпеки – органом дії. Тому, влучним є висловлювання науковця Д. С. Михайліва, що за *рекомендацією Ради Безпеки* до компетенції Генеральної Асамблеї ООН можна віднести такі санкційні повноваження як:

– застосування санкцій проти будь-якої держави-члена Організації, якщо проти нього запроваджуються заходи Ради Безпеки, як превентивні, так і примусові. Ці санкції можуть

знаходити вираз у призупиненні здійснення прав та привілеїв, які належать йому як члену організації, позбавленні права голосу в органах ООН;

– застосування санкцій проти держави-члена Організації, яка систематично порушує принципи Статуту та не виконує рішення органів ООН, позбавляючи її членства в цій Організації, або відмова державі-правопорушниці в її проханні стати членом Організації [11, с. 386].

Отже, основні органи ООН в особі її основних структур Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки, а в цілому весь механізм Організації побудовані таким чином, що дозволяють правильно оцінювати ситуацію та практично без помилок приймати рішення щодо застосування санкційних заходів. Саме розподіл функцій між ГА та РБ створює необхідний баланс між розробкою політичної та правової доцільності і правомірності застосування санкцій – це обговорення на сесіях та спеціальних сесіях ГА питань щодо можливості та необхідності застосування санкцій – та розробка заходів та їх ефективна реалізація в умовах дійсності стосовно конкретних суб'єктів-порушників міжнародного права. Звідси витікає зрозумілий висновок, що ефективність застосування санкцій відносно правопорушників міжнародних норм та принципів залежить саме від тісної взаємодії, взаємодопомоги та налагодженої діяльності ГА та РБ ООН.

Про тісну взаємодію між ГА та РБ ООН наочно свідчить такий приклад.

У зв'язку із повномасштабним вторгнення РФ на територію України 22 лютого 2022 р. РБ ООН 27 лютого того ж року винесла на обговорення Резолюцію № 2623, де було зазначено, що «Taking into account that the lack of unanimity of its permanent members at the 8979th meeting has prevented it from exercising its primary responsibility for the maintenance of international peace and security, Decides to call an emergency special session of the General Assembly to examine the question contained in document S/Agenda/8979» [11].

Отже, оскільки була відсутність одностайності серед постійних членів Ради Безпеки, це завадило одразу відновити правопорядок та мир згідно з Резолюцією 377A(V) [94] (Резолюція має назву «Єдність на користь миру», прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 3 листопада 1950 р., де у пункті A1 визначено, що надзвичайна спеціальна сесія може бути скликана «протягом двадцяти чотирьох годин з часу надходження вимоги про таке скликання. Така надзвичайна спеціальна сесія скликається на вимогу Ради Безпеки, яка підтримується голосами сімох будь-яких членів Ради, або на вимогу більшості членів Організації Об'єднаних Націй»).

У тому випадку, коли РБ не здатна швидко відреагувати на проблему, що загрожує світовій безпеці, рішення передається на користь ГА, причому аж до передачі рішення про військову інтервенцію ООН у конфлікт, негайно. Особливість прийнятої резолюції полягає в тому, що посилення на раніше прийнятну резолюцію 377A(V) дозволяє її прийняти дев'ятьма голосами членів РБ ООН, а також прибирає можливість накладання вето на дане рішення.

На нашу думку, наведений вище приклад яскраво свідчить про необхідність спільних дій між двома основними структурами ООН – ГА та РБ, коли виникає проблема, що загрожує світовій безпеці. У Резолюції 377A(V), хоча вона й була прийнята аж у 1950 р., такий момент визначений правовими приписами дуже вдало.

Про можливість притягнення до відповідальності та накладення санкцій за вчинення агресії без винесення рішення про це Радою Безпеки ООН, тобто в обхід цієї структури, як наукову проблему, що потребує вирішення, говорить також дослідник Р. Морозюк, до наукової праці якого ми вже звертали вище. Він зазначає, що однією з найактуальніших наукових проблем є питання притягнення держав до відповідальності за вчинення агресії без винесення рішення про це Радою Безпеки ООН. Далі Р. Морозюк роз'яснює можливий механізм обходу РБ: якщо 5 постійних членів (КНР, Франція, Росія, Велика Британія, США) блокують рішення стосовно себе або стосовно питань, коли задіяні їхні інтереси, то згідно з п. п. 2–3 ст. 27 Статуту ООН, рішення Ради Безпеки ООН з непроцедурних питань уважаються прийнятими, коли за них подані голоси дев'яти членів Ради з п'ятнадцяти, включаючи голоси всіх постійних членів Ради, що збігаються [12, с. 250].

Останніми роками все частіше трапляються випадки критичних висловлювань на адресу Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН щодо їх, нібито, беззубої політики стосовно порушників міжнародного права, яких вони лише засуджують, виражають занепокоєння, висловлюють стурбованість, наголошують жалість тощо, але не приймають жорстких рішучих заходів.

У цьому контексті продуктивною може вважатися доктринальна позиція науковця Д. С. Михайліва, що спекулятивні висловлювання про те, що, нібито, механізми впливу ООН на держави-правопорушників міжнародного порядку є неефективними, недієвими, декларативними тощо, – є недостатньо обґрунтованими та не відповідають дійсності, оскільки перед тим, як формулювати негативний висновок щодо здатності санкцій впливати на міжнародний мир і безпеку, потрібно, за думкою науковця, поррахувати витрати держав, необхідні на залучення альтернативних методів зовнішньої політики (в тому числі військових) для розв'язання міжнародної кризи [13, с. 387].

До того ж, треба віддати належне ГА ООН, що в її документах, прийнятих на спеціальних сесіях стосовно агресії РФ проти України, висловлюються про необхідність рішучих заходів для припинення агресії, а відносно Росії у резолюціях все частіше застосовується дієслово «вимагати», що, безсумнівно, спрямовує РБ ООН та інші держави-члени ООН робити конкретні кроки щодо протидії агресору.

Ось як у Резолюції ГА ООН «Агресія проти України» від 1 березня 2022 р. сформульовані деякі положення, у яких Генеральна Асамблея:

- вимагає, щоб Російська Федерація негайно припинила застосування сили проти України та утримувалася від будь-якої подальшої протиправної загрози силою або її застосування проти будь-якої держави-члена;

- вимагає, щоб Російська Федерація негайно, повністю та беззастережно вивела всі свої збройні сили з території України у її міжнародно визнаних кордонах;

- вимагає від Російської Федерації негайного та беззастережного скасування рішення щодо статусу окремих районів Донецької та Луганської областей України;

- закликає до негайного мирного врегулювання конфлікту між Російською Федерацією та Україною через проведення політичного діалогу, переговорів, посередницької діяльності та за допомогою інших мирних засобів [14, п.п. 3, 4, 6, 14].

Але, у той же час ГА просить Координатора надзвичайної допомоги подати через 30 днів після ухвалення цієї Резолюції доповідь про гуманітарну ситуацію в Україні та про гуманітарні заходи реагування [14, п. 13].

Як бачимо у Резолюції ГА є не тільки гасла, але й формулюються конкретні заходи конкретним виконавцям.

В останні роки піддається також критиці й так зване «право вето», яким можуть скористатися постійні члени РБ ООН для прийняття доленосних рішень існування світового суспільства. Різними державами пропонуються неоднакові, іноді поверхові та суперечливі пропозиції щодо реорганізації роботи РБ. Наприклад, тільки США, крім багатьох інших держав, зараз розробляють план з реорганізації роботи Ради Безпеки ООН шляхом включення до Радбезу Організації ще шістьох постійних членів без права вето. А раніше США виступали за включення Німеччини, Індії та Японії як постійних членів Ради безпеки ООН. Цю ідею підтримували Франція та Велика Британія, які пропонували дати постійне місце в РБ ще Бразилії та, як мінімум, одній африканській країні [15].

Як бачимо, постановка існуючої проблеми та її формулювання зроблені науковцем у досить зрозумілих, коректних формах та прийнятих наукових підходах без сенсаційних нашарувань та скоростиглих пропозицій приблизно такого змісту: треба все відмінити або скасувати та у найкоротші терміни замінити.

Аналізуючи досвід застосування міжнародних примусових заходів (санкцій) структурами ООН, можна знайти цікаві моменти, коли поряд із основними санкційними заходами застосовуються вибіркові, точкові або дрібні, які не стосуються суб'єктів-країн, відносно яких застосовуються основні санкції, а мають заборонний характер до інших країн.

Отже, під санкції поряд із державою-порушницею можуть потрапити й інші країни, що не скоїли жодних протиправних дій, але економічна, фінансова, матеріальна та інша шкода для них може бути значною. До речі, такі дії відносно країн, що не скоїли жодного правопорушення, важко назвати «санкціями». Це щось інше, але, здається, тільки не міжнародні примусові заходи у вигляді санкцій.

Вважаємо, що не буде повним та остаточним дослідженням питань підрозділу, якщо не торкнутися проблеми застосування санкційних механізмів структурами ООН шляхом виключення держав з міжнародних організацій.

У ст. 6 Статуту ООН зазначено, що Член Організації, який систематично порушує принципи, що містяться у Статуті, може бути виключений з Організації Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки.

Як бачимо, РБ рекомендує виключити якусь державу з Організації, а остаточне рішення приймає ГА ООН. Якщо більшість держав-членів ООН підтримує рішення ГА, то процедура на цьому завершується.

Наслідки застосування механізму виключення держави-правопорушниці з ООН можуть бути такі:

- *по-перше*, політична ізоляція, що обмежує державу у можливості брати участь у міжнародних дискусіях та прийнятті рішень;
- *по-друге*, виключення може супроводжуватись економічними санкціями, що обмежує державу в торгівлі, фінансових операціях, інвестуванні тощо;
- *по-третє*, застосування обмеженої підтримки з боку інших держав-членів, що може вплинути на внутрішню стабільність держави [16, с. 908].

Висновки. На підставі положень, що викладені вище, можна констатувати, що ООН та її постійний орган – Рада Безпеки, є універсальними структурами, що володіють необхідними повноваженнями застосовувати міжнародний примус у вигляді санкцій у випадку порушення міжнародного миру і безпеки, скоєння міжнародного злочину, що дестабілізує світовий правопорядок та ставить мир на межу воєнної катастрофи.

Найголовнішу роль у процесі спостереження за здійсненням і контролем санкційних режимів відіграють Комітети з санкцій РБ ООН, бо вони є основною організаційною ланкою у загальному процесі реалізації санкційних режимів, координують зусилля, спрямовані на досягнення санкційних цілей, організують обмін інформацією про діяльність з виконання резолюцій, створення національних координаційних механізмів для забезпечення ефективності режиму санкцій, аналізують доклади про роботу з виконання резолюцій, вирішують питання з надання технічної та методичної допомоги країнам-членам у виконанні поставлених завдань, створюють групи незалежних експертів для нагляду за додержанням вимог резолюцій, надають рекомендацій з організації діяльності щодо виконання санкцій тощо;

– розподіл функцій між Генеральною Асамблеєю та Радою Безпеки ООН створює необхідний баланс для вироблення політичної та правової доцільності і правомірності застосування санкцій. Останнє є предметом обговорення на сесіях та спеціальних сесіях ГА щодо можливості та необхідності застосування санкцій, розробки заходів та їх ефективної реалізації в умовах дійсності стосовно конкретних суб'єктів-порушників міжнародного права. Звідси витікає зрозумілий висновок, що ефективність застосування санкцій відносно правопорушників міжнародних принципів та норм залежить саме від тісної взаємодії, взаємодопомоги та налагодженої діяльності ГА та РБ ООН;

Список використаних джерел:

1. Sanctions and Other Committees. United Nations. Security Council. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/ru/content/repertoire/sanctions-and-other-committees>
2. Янакаєва К. М. Питання реалізації санкцій РБ ООН на міжнародному та національному рівнях. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права* : зб. наук. ст. за матеріалами I Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семе-

нова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. Харків, 2015. Ч. 1. С. 317 – 320. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9823/1/Ynakaeva.pdf>

3. Комітет Ради Безпеки, заснований резолюцією 864 (1993) про положення в Анголі. Створення та мандат. *Довідник з практики Ради Безпеки - Додаток за 1993-1995 роки. Глава V. Допоміжні органи Ради Безпеки*. URL: https://main.un.org/securitycouncil/sites/default/files/ru/sc/repertoire/93-95/93-95_05.pdf#page=32

4. Monitoring and reporting. Repertoire of the Practice of the Security Council. Chapter V. Subsidiary organs of the Security Council. Pp. 197. URL: https://main.un.org/securitycouncil/sites/default/files/en/sc/repertoire/96-99/96-99_05.pdf#page=11

5. Комітет Ради Безпеки, заснований резолюцією 864 (1993) про положення в Анголі. Виконання мандату. Спостереження та подання докладів *Довідник з практики Ради Безпеки - Додаток за 1993-1995 роки. Глава V. Допоміжні органи Ради Безпеки*. 240 с. URL: https://main.un.org/securitycouncil/sites/default/files/ru/sc/repertoire/00-03/00-03_05.pdf#page=9

6. Комітети з санкцій та інші комітети з контролю за здійсненням обов'язкових заходів. *Організація Об'єднаних Націй. Рада Безпеки. Довідник з практики*. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/repertoire/sanctions-and-other-committees>

7. Малишева Ю. В. Умови ефективності цілеспрямованих міжнародно-правових санкцій Ради Безпеки ООН. *Часопис Київського університету права. Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство*. 2014/3. С. 284 – 288. URL: file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/Chkup_2014_3_68.pdf

8. United Nations Security Council Consolidated List. *United Nations. Security Council*. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/un-sc-consolidated-list>

9. Maggie Mills, Thomas Poston and Oona A. Hathaway. How to Make Russia Pay to Rebuild Ukraine. *Just Security, Reiss Center on Law and Security at New York University School of Law*. 20.04. 2024. URL: <https://www.justsecurity.org/92460/how-to-make-russia-pay-to-rebuild-ukraine/>

10. Михайлів Д. С. Особливості застосування санкцій ООН. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 6 2017. С. 385 – 387. URL: http://lsei.org.ua/6_2017/113.pdf

11. Морозюк Руслан, Відповідальність держав у міжнародному праві. *Підприємництво, господарство і право. Міжнародне право*. 11/2017. С. 249 – 251. URL: <http://www.pg-journal.kiev.ua/archive/2017/11/55.pdf>

12. Maggie Mills, Thomas Poston and Oona A. Hathaway. How to Make Russia Pay to Rebuild Ukraine. *Just Security, Reiss Center on Law and Security at New York University School of Law*. 20.04. 2024. URL: <https://www.justsecurity.org/92460/how-to-make-russia-pay-to-rebuild-ukraine/>

13. UN Security Council Resolution "Unity for Peace". 03.11.1950, № 377 (V). С. 11 – 14. URL: [https://docs.un.org/ru/A/RES/377\(V\)](https://docs.un.org/ru/A/RES/377(V))

14. Михайлов Дмитро. США пропонують включити до Радбезу ООН ще шістьох постійних членів без права вето. *Суспільне новини у соцмережах та месенджерах*. 12.06.2023. URL: <https://suspilne.media/505543-ssa-proponuut-vkluciti-do-radbezu-onn-se-sist-postijnih-cleniv-bez-prava-veto/>

15. Resolution 1221 (1999) Adopted by the Security Council at its 3965th meeting, on 12 January 1999. Security Council Distr. GENERAL S/RES/1221 (1999) 12 January 1999. URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unsc/1999/en/113329>

